

Проектот е финансиран
од Европската Унија

„Младинско учество за силен и
одржлив развој на заедницата”

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ ЗА РОДОВИ СТЕРЕОТИПИ ЗА УЧЕСТВО НА МЛАДИ ЖЕНИ ВО ПРОЦЕСИТЕ НА ДОНЕСУВАЊЕ НА ОДЛУКИ ВО НЕРАЗВИЕНИТЕ ДЕЛОВИ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН

НАСЛОВ НА ПУБЛИКАЦИЈАТА

Студија на случај за стереотипите за учество на младите жени во процесот на донесување на одлуки во полошкиот регион

ПРОЕКТ:

Младинско учество за силен и одржлив развој на заедницата

ИЗДАВАЧИ:

Здружение „Женски Форум“ Тетово

Коалиција на младински организации СЕГА

ЗА ИЗДАВАЧИТЕ

Џане Крешова, Извршен директор на Здружение „Женски Форум“

Зоран Илиески, Извршен директор на Коалиција на младински организации СЕГА

АВТОР:

Мемет Мемети

УРЕДНИЦИ:

Слаѓана Јосифоска

Томислав Гајтаноски

* Ова издание е достапно само во електронска форма

Оваа публикација е произведена со финансиска поддршка од Европската Унија. Содржината на истата е единствена одговорност на авторот и не нужно ги одразува ставовите на Европската унија.

Содржина

СПИСОК НА КРАТЕНКИ	5
1. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ.....	6
2. ВОВЕД.....	9
3. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП	12
4. ИНСТРУМЕНТИ НА УЧЕСТВО НА ГРАЃАНИТЕ ВО ПРОЦЕСОТ НА ДОНЕСУВАЊЕ ОДЛУКИ НА ЛОКАЛНО НИВО	12
А. Европска повелба на локална самоуправа.....	13
Б. Устав на Република Северна Македонија.....	13
В. Закон за локална самоуправа (ЗЛС)	14
Г. Закон за бесплатен пристап до информации на јавниот карактер.....	16
Д. Закон за здруженија и фондации.....	16
Ѓ. Закон за младинско учество и младинска политика.....	16
Е. Секторски закони	17
Ж. Закон за еднакви можности меѓу жените и мажите.....	18
З. Закон за спречување и заштита од дискриминација	19
5. АНАЛИЗА НА ОПШТИНИ	20
5.1 ОПШТИНА БОГОВИЊЕ	20
5.1.1. Вовед.....	20
5.1.2 Преглед на институционалните механизми за учество на граѓаните	21
5.1.3. Влијание на партиципативните процеси врз општинските одлуки и идентификување на локалните приоритети	24
5.1.4 Стереотипи за учество на младите жени во процесот на донесување на одлуки.....	24
5.1.5 Проценка на партиципативните инструменти во општината од родова перспектива	25
5.1.6 Препораки.....	25
5.2 ОПШТИНА ТЕАРЦЕ	27
5.2.1 Вовед.....	27
5.2.2. Преглед на институционалните аранжмани за учество на граѓаните	28
5.2.3. Влијание на партиципативните процеси врз општинските одлуки и утврдување на локалните приоритети.....	30
5.2.4. Стереотипи за учество на младите жени во процесот на донесување на одлуки.....	31
5.2.5. Проценка на партиципативните инструменти во општината од родова перспектива...	32
5.2.6. Препораки.....	32
5.3. ОПШТИНА ЖЕЛИНО	34

5.3.1. Вовед	34
5.3.2. Преглед на институционалните аранжмани за спроведување на процесот на учество на граѓаните	35
5.3.3. Влијание на партиципативните процеси врз општинските одлуки и утврдување на локалните приоритети	37
5.3.4. Стереотипи за учество на младите жени во процесот на донесување на одлуки	37
5.3.5. Проценка на партиципативните инструменти во општината од родова перспектива	38
5.3.6. Препораки	39
6. ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ	41
7. ПРЕПОРАКИ ЗА ЗГОЛЕМЕНО УЧЕСТВО НА МЛАДИТЕ ЖЕНИ ВО ПАРТИЦИПАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ ВО ОПШТИНАТА	43
8. БИБЛИОГРАФИЈА	46
Анекс 1: Прашалник	48

СПИСОК НА КРАТЕНКИ

ЕЛС	Единица на локална самоуправа
ДЗС	Државен завод за статистика
ГО	Граѓански организации
ЗЕЛС	Здружение на единиците на локалната самоуправа
ЗЛС	Закон за локална самоуправа
ЗЕМЖМ	Закон за еднакви можности на жените и мажите
ФЗ	Форум на заедница
СМ	Стратегија за млади
ИКТ	Информатичка и комуникациска технологија
МЗ	Месни заедници
МЛС	Министерство за локална самоуправа
МС	Младински совет
КЕМ	Координатор за еднакви можности
УЗ	Урбани заедници
ЛАПЕМ	Локален акционен план за еднакви можности на жените и мажите
ППР	Полошки плански регион
ЕПЛД	Европска Повелба за Локална Демократија

1. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Студијата на случај за стереотипите за учеството на младите жени во процесот на донесување на одлуки во Полошкиот регион е дел од проектот “Младинско учество за силен и одржлив развој на заедницата”, поддржан од Европската Унија, кој има за цел да придонесе кон независно и одржливо граѓанско општество поддржано од погодна средина која поттикнува партиципативни и родово-сензитивни процеси на креирање младински политики. Проектот се спроведува од страна на Коалиција на младински организации СЕГА (СЕГА) како водечки партнер, во партнерство со Женски Форум Тетово (ЖФ Тетово), СОС Детско Село Северна Македонија (СОС ДС) и Волонтерски Центар Скопје (ВЦС). Проектот има за цел да го подобри квалитетот на имплементацијата на младинската политика заснована на структурна соработка и суштинско учество на вмреженото граѓанско општество.

Целта на Студијата на случај беше да се утврдат стереотипите за учеството на младите жени во процесот на донесување на одлуки во Полошкиот регион, да се проценат партиципативните процеси на локално ниво од перспектива на младите жени и да се идентификуваат влезните точки за зголемување на учеството на жените, т.е. младите жени во процесите на локално планирање, донесување одлуки и буџетирање во руралните заедници. За оваа цел во оваа анализа се опфатени 3 рурални општини во рамките на Полошкиот плански регион: општина Боговиње, општина Теарце и општина Желино.

Предмет на анализата е постоечката правна рамка на национално ниво која утврдува правна обврска за единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) да спроведуваат механизми на партиципативно учество на младите и жените во процесот на донесување одлуки. Истовремено, студијата ги идентификува постоечките инструменти на партиципативно учество во горенаведените општини, пристапот на младите жени кон овие механизми, бариерите на учеството, но и потребата за подобрување на пристапот преку неконвенционални иновативни механизми.

Студијата се осврнува на механизмите на градоначалникот, како и механизмите на Советот и комисиите на Советот и инструментите за учество на граѓаните што ги користи општинската администрација. Овие сегменти беа основа на анализата имајќи го предвид фактот дека општините имаат законска обврска да спроведат законски утврдени механизми на учество на граѓаните.

Од анализата произлегува дека општините спроведуваат различни активности за учество на граѓаните кои за целите на оваа студија се групирани во три столба:

1. Вклучување на граѓаните во работата на Советот на општината и Комисиите на Советот.

2. Директно учество на граѓаните како што е пропишано со Законот за локална самоуправа.
3. Консултации со граѓани кои се користат за различни цели (развој на стратешки документи, проценка на квалитетот на услуги итн.).

Кога станува збор за видовите партиципативни и консултативни механизми, наодите од студијата укажуваат на тоа дека повеќето општини ги вклучуваат граѓаните во процесот на консултации и во помала мера во доменот на донесување одлуки или директно учество како што е пропишано со закон за ЕЛС. Најфункционални и најефективни механизми за учество се активностите на градоначалникот/градоначалничката и кабинетот, било преку директни состаноци или преку состаноци организирани во месните заедници. Општините организираат консултативни состаноци/сесии за развој на стратешките документи, програми и буџети, но учеството на младите и младите жени во овие процеси не е на посакуваното ниво.

Советот е должен да ја вклучи јавноста во работата на ова законодавно тело и нејзините комисии. Но, и покрај законската обврска, седниците на Советот не се објавуваат однапред во веб страните на општините и отсуствува практиката да се поканат граѓаните и граѓанските организации (ГО) во овие состаноци.

Може да се заклучи дека иако ефективностa на горенаведените механизми варира од една во друга општина, општините опфатени во истражувањето недоволно ги вклучуваат младите и младите жени во процесот на донесување на одлуки.

Досегашната практика покажува дека најефикасен инструмент за инкорпорирање на родовата и старосната перспектива во процесот на донесување на одлуки се форумите на заедницата кои утврдуваат стандард на минимум учество на разни сегменти (квота) на заедницата за успешност на форумот.

Во општините опфатени во анализата, **месните заедници (МЗ)** се најважниот инструмент за учество на граѓаните, а со тоа претставуваат и влезна точка за учество на младите и жените во месните заедници. Бидејќи, учеството на руралните жени и младите во заедницата и јавниот живот е ограничено, учеството и придонесот на жените во органите на управување на МЗ (Претседател и Одбор) како и состаноците во МЗ во руралните населени места е на исклучително ниско ниво.

Клучна улога во надминувањето на некои од горенаведените бариери имаат граѓанските организации, медиумите и истакнати поединци во заедницата. Преку граѓанските организации се обезбедува застапеност и следствено истите го претставуваат „гласот“ на маргинализираните и ранливи групи во процесот на

граѓанско учество. Младинските и женските организации се од особена важност бидејќи дејствуваат како катализатор на знаењето и свеста за специфичните потреби и приоритети на младите мажи и жени. Истовремено, медиумите и во контекстот на овие средини како и неформалните лидери придонесуваат за мобилизирање на граѓаните иницирајќи ја потребната промена што ќе ја подобри положбата на младите и жените во заедницата. Од анализата може да се заклучи дека нема етаблирани младински и женски организации кои би биле јадро на граѓанскиот активизам во локалната заедница.

Врз основа на наодите на анализа следните влезни точки, препораки и активности се неопходни за зголемување на учеството на младите жени, и истите можат да бидат групирани во три главни оски:

Развој на капацитети во форма на обука, менторство и насочување на избраните членови на општинскиот совет и администрација за важноста за правата на младите и еднаквите можности, родовата еднаквост и правата на жените во секој аспект на работата на ЕЛС. Исто така, развој на капацитети за тоа како да се спроведат родово одговорни партиципативни процеси и процеси за планирање на политики, заедно со поддршка во идентификување и користење на ефективни форми за мобилизирање на руралните млади жени за активно учество во јавниот живот, вклучително и учество во процесите иницирани од ЕЛС. Зајакнување на улогата и положбата на координаторите/координаторките за еднакви можности и назначување службеници/службенички за млади (Теарце и Желино).

Истовремено треба да се работи и на интервенции во вид на обуки и информативни сесии со младите жени за инструментите за учество во процесот на донесување на одлуки како и сензбилизирање на младите жени за придобивките од граѓанскиот активизам со цел надминување на постоечките стереотипи кои ги исклучуваат и (само) исклучуваат младите жени. Паралелно треба да се работи и со младите момчиња и мажите со цел да се надминат стереотипите и предрасудите кои доведуваат до состојби на исклучување и дискриминација на младите жени и мажите во овие рурални општини.

Политика - Во овој момент нема инструмент (закон, упатство, статут на општината итн.) што ќе го операционализира барањето што произлегува од Законот за еднакви можности на жените и мажите, член 14, точка 5 и 6 и ќе овозможи сите стратешки документи на ЕЛС да бидат разгледани од Комисијата за еднакви можности. Затоа, ЕЛС треба да преземат измени во Статутот и Деловникот за работа на Советот на општината и да воведат специфични членови кои обезбедуваат родова перспектива во работата на Комисиите на Советот и на Советот.

Иницирање измени во Законот за локална самоуправа и воведување родови и младински квоти за месните заедници (урбани и рурални заедници). Поточно, родова (родов паритет во МЗ) и младинска квота (квота % на млади во МЗ) за членовите на собранието на локалната заедница и избор на претседател на локалната заедница (член 84 и 85 од овој закон).

Воведување на институционална машинерија за поддршката за млади согласно Законот за младинско учество и младински политики, назначување на службеник за млади, основање на локален младински совет, собрание на млади на ниво на општината и донесување на локална стратегија за млади (член 16, 17, 20 и 23 од законот за младинско учество и младински политики).

Администрација - Воведување и генерирање на родова и старосна статистика во сите форми на граѓанско учество и врз основа на овие показатели да се промени локалната регулатива во утврдување на минимум стандарди (%) за учество на младите и жените како критериум за успешност на формата за граѓанско учество (собр на граѓани, форум на заедница, граѓанска иницијатива и др.). Во таа насока, неопходен е процес на изградба на капацитетите во општините да генерираат родова и старосна статистика во партиципативните процеси на идентификување на приоритетите на општината.

2. ВОВЕД

Основниот принцип на демократијата е вклучување и учество на сите сегменти на заедницата во процесот на јавни политики.

Важноста на учеството на граѓаните во процесот на креирање политики е нагласена во разни меѓународни документи, додека на национално ниво постојат низа правни документи кои предвидуваат учество на младите и младите жени во овој процес. Некои од најважните се Законот за локална самоуправа, Законот за еднакви можности на жените и мажите, Законот за младинско учество и младински политики, Изборниот законик, како и многу стратешки документи кои повикуваат на вклучување на граѓаните и нивно активно учество во развивањето и спроведувањето на политиките на соодветните стратешки цели.

Законите обезбедуваат правна основа за разни механизми на учество на граѓаните, граѓански иницијативи, јавен собир, референдум и др. Оваа правна рамка е од посебна важност за ЕЛС кои со процесот на децентрализација добија важна улога да ги промовираат овие инструменти. Со други зборови, децентрализацијата сама по себе подразбира дека локалните власти ги консултираат и вклучуваат граѓаните во нивните процеси на донесување одлуки. Сепак, децентрализацијата не е целосно завршена и како такви гореспоменатите закони и мерките за учество на граѓаните утврдени во

овие закони не можат да се операционализираат во целосен обем и не ги вклучуваат сите сегменти на локалната заедница.

Механизмите на учеството на граѓаните како можност за влијание врз локалните политики сè уште не се целосно искористени, не се функционални и ефикасни. Евидентен е фактот дека спроведувањето на овие механизми е спорадично и е главно иницирано од меѓународната заедница и/или граѓанските организации, а не од општините. Ова е резултат на недостатокот на посветеност, ресурси и лидерство на локалните власти за унапредување и зајакнување на учеството на граѓаните од една страна, но е и последица на непостоењето на граѓански организации и немањето на свест за граѓанскиот активизам посебно кај младите и младите жени.

Друг аспект што треба да се земе предвид е употребата на терминологија и поими. Многу често (до одреден степен и во оваа студија), ангажманот на граѓаните и учеството на јавноста се два поима кои често се користат наизменично. Тие се однесуваат на широк спектар на активности кои вклучуваат луѓе во структурите и институциите на демократијата (на пр. ЕЛС) или во активности што се поврзани со граѓанското општество - како што се локалните заедници, непрофитните организации и неформалните здруженија / групи.

Што претставува процесот на учество на јавноста?

Една корисна дефиниција за учество на јавноста е дадена од Меѓународната асоцијација за учество на јавноста.¹ Оваа асоцијација ги испитува различните цели на учество на јавноста од гледна точка во разните нивоа на власта. Ова е поставено како спектар на учество што се движи од информирање за консултација, вклучување, соработка, зајакнување.

¹ <http://www.iap2.org/>

Табела 1: Спектар на учество на јавноста

	Информирај	Консултирај	Вклучи се	Соработувај	Овластувај
Цел на учеството на јавноста	Да и се обезбеди на локалната заедница избалансирана и објективна информација за да го разбере проблемот, алтернативите, можностите и / или решенијата	Да се добијат повратни информации за анализа, алтернативи и / или одлуки	Да се работи директно со локалната заедница за да се осигурува дека локалните проблеми и потреби се постојано разбрани и разгледувани	Да се соработува со локалната заедница во секоја фаза на процесот, вклучително развој на алтернативи и идентификување на претпочитаното решение	Одлуката да се донесе од локалната заедница

Извор: International Association for Public Participation (2007): Spectrum of public participation

Иако овие концепти сугерираат дека постои разновиден спектар на активности, можеме да идентификуваме три карактеристики на учество:

- Луѓето учествуваат доброволно во активности за ангажман - учеството може да се стимулира, но не може да се наметне.
- Ангажманот бара некаква форма на акција од страна на граѓаните.
- Активностите за учество и ангажирање обично се насочени кон некој вид колективно дејствување што има за цел заедничка цел или цели. Ова значи дека тие честопати се силно поврзани со социјална мисија.

Иако, секој од аспектите елаборирани погоре може да се најде во механизмите за учество во вклучените општини евидентно е дека нема податоци дека постои балансиран пристап на учество во разни сегменти на население вклучувајќи ги младите луѓе со фокус на младите жени.

Компаративните искуства укажуваат дека стереотипите за капацитетите на жените и младите имаат негативен ефект во учеството на младите жени во политичкиот и јавниот живот во локалните самоуправи. Овие стереотипи се основа за маргинализација и сегрегација не само во водечките позиции на одлучување на локално ниво туку и (само) исклучување од партиципативните процеси во локалната заедница.

Оваа состојба во Полошкиот регион е резултат на фактот дека жените а посебно младите жени недоволно ги предизвикуваат доминантните културни норми, првенствено бидејќи немаат поддршка од заедницата (семејство, ГО, локални институции), недостаток на „позитивен пример (role model)“ како двигател на промени и следствено жените и младите жени ненамерно придонесуваат во втемелување на овие стереотипи во локалната заедница.

3. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Целта на оваа студија на случај е да се процени постоењето на стереотипи кои се бариера за партиципативните процеси на локално ниво и да се идентификуваат влезните точки за зголемување на учеството на младите жени во процесите на локално планирање, донесување одлуки и буџетирање со крајна цел унапредување на родовата еднаквост.

Истражувањето беше спроведено преку користење на пристапот на партнерство, што подразбира инклузивен и консултативен процес, базиран на различни засегнати страни: носители на одлуки, граѓански активисти и млади жени од рурални средини. Методологијата се засноваше на истражување од канцеларија и теренско истражување.

Десктоп анализа беше една од клучните алатки за оваа студија. Оваа алатка првенствено се фокусираше на анализа на правната рамка на централно и локално ниво (Устав, закони, статуту, правилници) како и стратегии и програми, акциони планови кои се осврнуваат на партиципативниот процес во донесувањето одлуки и нормите кои обезбедуваат учество на разни ранливи групи со посебен фокус на младите жени од руралните средини.

Полу-структурирани интервјуа со претставници на општинската администрација, особено со координаторот за еднакви можности и млади жени и активистки од општините Боговиње, Теарце и Желино.

4. ИНСТРУМЕНТИ НА УЧЕСТВО НА ГРАЃАНИТЕ ВО ПРОЦЕСОТ НА ДОНЕСУВАЊЕ ОДЛУКИ НА ЛОКАЛНО НИВО

Принципите на учество на граѓаните се содржани во меѓународните и националните правни документи кои го регулираат функционирањето на локалната власт. Овој дел од документот ќе ги разработи инструментите за учество на граѓаните утврдени во Европската повелба за локална самоуправа и националното законодавство на Република Северна Македонија.

А. Европска повелба на локална самоуправа

Важноста на учеството на граѓаните во локалната самоуправа е сликовито објаснета во Европската повелба за локална самоуправа. На овој начин, ЕПЛС ги повикува државите да преземат мерки за почитување на принципите на автономија на заедниците и локалната самоуправа, за да изберат нивни претставници, но и да го почитуваат правото на граѓаните да учествуваат во управувањето со јавните прашања.² Дополнителниот протокол на Повелбата (усвоен на 16 ноември 2009 година) се однесува на правото на секоја индивидуа да учествува во процесот на донесување одлуки на локално ниво. Протоколот ја нагласува обврската на државите да пропишат механизми за учество на граѓаните и да ги модифицираат според специфичните потреби на различните сегменти на општеството со цел да се спречи секаков вид дискриминација при примена на инструментите за граѓанско учество.³

Истовремено, дополнителниот протокол на Повелбата повикува на воспоставување процедури за вклучување на луѓе, што подразбира консултативни процеси, локални референдуми и петиции, со што локалната власт може да вклучи многу жители и/или да покрие голема географска област.⁴

Покрај тоа, дополнителниот протокол ја нагласува потребата од специфични мерки за задоволување на потребите на категориите лица кои се соочуваат со посебни пречки за учество; како и механизми и процедури за постапување и одговори на жалби и предлози во врска со функционирањето на локалните власти и локалните јавни служби. Со цел да се постигнат овие цели, дополнителни протоколи повикуваат на употреба на информатички и комуникациски технологии со цел да се унапреди остварувањето на правото на заедницата да учествува во процесот на донесување одлуки. Важно е да се нагласи дека Република Северна Македонија ја ратификуваше ЕПЛД на 14.05.1997 година.

Б. Устав на Република Северна Македонија

Според Уставот на РСМ граѓаните директно или преку свој претставник учествуваат во донесувањето одлуки на локално ниво, во јавните служби, урбанизмот и руралното планирање, локалниот економски развој, комуналните активности, културата, спортот, социјалната заштита и заштита на децата, здравствена заштита како и во други области дефинирани со Законот за локалната самоуправа како системски закон и секторските закони.⁵

² Член 3, Европска повелба за локална самоуправа и член 1 од Дополнителниот протокол

³ Член 1, став 3 од дополнителниот протокол

⁴ Член 2. Од дополнителниот протокол

⁵ Член 115, Устав на Република Северна Македонија

В. Закон за локална самоуправа (ЗЛС)

Законот за локална самоуправа го дефинира директното учество на граѓанинот како индивидуално или колективно учество на жителите на единицата на локалната самоуправа во процесот на донесување на одлуки.

Поглавјето IV од Законот ги утврдува инструментите за директно учество на граѓаните во процесите на донесување одлуки на ЕЛС. Согласно закон граѓаните можат да бидат вклучени во процесот на донесување одлуки преку граѓански иницијативи, собир на граѓани, референдум, со тоа што финансискиот товар за учеството на граѓаните паѓа врз ЕЛС.⁶

Граѓанска иницијатива

Законот го дефинира правото на граѓанска иницијатива како право да се иницира и предложи на советот да усвои или да реши прашање кое е во надлежност на општинскиот совет. Советот на општината е должен да расправа за иницијативата во временски рок од 90 дена, доколку иницијативата е поддржана од 10% од гласачкото тело или 10% од урбаната / руралната / месната единица, како и да ги информира граѓаните за одлуката. Граѓанските иницијативи не се однесуваат на прашања поврзани со човечки ресурси или финансии.⁷

Собир на граѓани

Членот 27 од Законот ја дефинира постапката за организирање собир на граѓани. Следствено, собирот на граѓани може да биде свикан за територијата на општината или за територијата на урбаната / руралната / месната единица. Собир на граѓаните може да биде свикан од градоначалникот или по барање на најмалку 10% од гласачите во општината, соодветно во урбаната / руралната / месната единица.

Референдум

Членот 28 од Законот, го пропишува правото на граѓаните да одлучуваат за прашања од надлежност на ЕЛС преку инструментот референдум. Советот на ЕЛС е должен да прогласи Референдумот доколку има барање од најмалку 20% од гласачите во ЕЛС. Општината може да објави Референдум за прашања што се во надлежност на општината.

Претставки и предлози

Секое лице има право да поднесува индивидуално и колективно жалби и предлози за работата на администрацијата на ЕЛС. Градоначалникот е должен да овозможи

⁶ Член 25, Закон за локална самоуправа

⁷ Член 26, Закон за локална самоуправа

поднесување на жалби и предлози и да одговори во рок од најмногу 60 дена од денот на доставувањето на документот.⁸

Јавни трибини и анкети на мислења

Законот ја нотира и обврската на советот на општината и градоначалникот да организираат јавни трибини и анкети за мислење за некое прашање или да бараат предлози од граѓаните.⁹

Партиципативни тела

Законот за локална самоуправа (член 55) ја пропишува обврската на ЕЛС да формира две партиципативни тела: Комисија за односи меѓу заедниците (услов за ЕЛС каде 20% од вкупниот број на граѓани според последниот попис се претставници на немнозинските заедници во општината) и Совет за заштита на потрошувачите како партиципативно и консултативно тело одговорно за квалитетот на услугите во општината.

Други партиципативни тела во специфични сектори¹⁰ на одговорност на ЕЛС

ЕЛС може да формира партиципативни тела во специфични сектори под нивна надлежност. Телата за учество треба да го пренесат мислењето на граѓаните, граѓанските организации и деловната заедница преку иницијативи, предлози и сугестии. Одговорно тело за иницирање на формирање партиципативно тело во избраниот сектор е Советот на ЕЛС со предлог на Комисијата за мандати и именувања.

Месни заедници

Законот за единиците на локалната самоуправа ги промовира месните единици како инструмент за унапредување на учеството на граѓаните. Во пракса, улогата на месните заедници се перципира како клучен квази-институционален чинител на локалната демократија и како медијатор меѓу граѓаните и носителите на одлуки во ЕЛС.

Според законот, единицата на локалната самоуправа е должна да:

- ги информира граѓаните за нивната работа, плановите и програмите важни за развојот на општината, утврдени со нивниот Статут (член 8 (1));
- им обезбедува на граѓаните пристап до основните информации за услугите што ги обезбедуваат, на начин и под услови регулирани со нивниот Статут (член 8 (2));
- организира директно учество на граѓаните во донесувањето одлуки за прашања од локално значење преку граѓанска иницијатива, граѓански собири и

⁸ Член 29, Закон за локална самоуправа

⁹ Член 30, Ибид

¹⁰ Сектор - области за кои е надлежна општината, урбанистичко и просторно планирање, локален економски развој, образование, култура, спорт и рекреација

референдуми, на начин и во согласност со процедурите утврдени со закон (член 25)

Покрај тоа, при изготвувањето на општинските прописи, советот или градоначалникот можат претходно да организираат јавни форуми и истражувања и да бараат сугестии од граѓаните (30).

Членот 8 од законот предвидува обврска на администрацијата на ЕЛС, комисиите и јавните претпријатија основани од ЕЛС да ги информираат граѓаните (без надоместок) за важните документи за планирање релевантни за развојот на ЕЛС.

Следствено, законот предвидува состаноците на советот да бидат јавни, исклучок се само случаите наведени во статутот на ЕЛС како причина за исклучување на јавноста од состанокот. Состаноците во врска со буџетот на ЕЛС, урбанистичкото и просторно планирање не можат да бидат затворени за пошироката јавност.

Г. Закон за бесплатен пристап до информации на јавниот карактер

Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер дава основа за слободен пристап до информации, го регулира правото на граѓаните на информации за прашања од локално значење. Законот ги дефинира условите и процедурите за остварување на правото за слободен пристап до информации и со тоа се утврдуваат стандардите за транспарентност на информациите, вклучително и ЕЛС.

Д. Закон за здруженија и фондации

Законот за здруженија и фондации го гарантира правото на собирање и организирање на граѓаните во здруженија и фондации за заштита на нивните права и интереси. Законската рамка предвидува можности за граѓанските организации да бидат вклучени во процесот на изготвување на законодавството и процесот на креирање политики. Законот предвидува право на стекнување статус на јавен интерес на организациите што вршат активности од јавен интерес, спроведување на програми и проекти независно и во соработка со општини и организации кои користат финансиски средства за спроведување на овие активности.

Ѓ. Закон за младинско учество и младинска политика

Согласно Законот за младинско учество и младинска политика, општините формираат локални младински совети во својство на советодавни и застапнички тела во делокругот на младински прашања и политики.

Истовремено, член 17 од истиот Закон, предвидува и конституирање на локално собрание на млади во кое членуваат младински организации, организации за млади, политички подмладоци, ученички и студентски организации и други облици на

младинско здружување и др. Истовремено, општините донесуваат локална стратегија за млади, акциски план за реализација со дефинирани активности, динамика и носители како и проекција на буџетски средства за реализација на истите.

Законската рамка предвидува и институционална машинерија за политиките за млади во форма на канцеларија на млади, младински центри како и службеник за млади.

E. Секторски закони

Законот за единиците на локалната самоуправа остава можност за други закони да утврдат други активности во надлежност на единиците на локалната самоуправа. Следната табела дава преглед на некои влезни точки за учество на граѓаните во одреден сектор во областа на партиципативните тела и директните инструменти за учество на граѓаните во процесот на креирање политики.

Табела 2. Документи за политики и тела за учество во специфичниот сектор

Сектор	Документ за политика / тело за учество	Инструмент за учество
Урбано планирање	Комисија за урбанизам (член 23, Закон за просторно и урбанистичко планирање) Јавна презентација и јавна анкета (член 35, Закон за просторно и урбанистичко планирање)	Платформа за вклучување на заедницата (Комисија за урбанизам)
Урбано планирање/ Рурално планирање	Совет за земјоделство и рурален развој (член 19, Закон за земјоделство и рурално планирање)	Платформа за вклучување на заедницата
Урбано планирање/ Домување	Годишна програма за следење и планирање на потребите за домување во општината (членови 100 и 102, Закон за домување)	Платформа за вклучување на заедницата
Животната средина	Акционен план за локална животна средина (член 62, Закон за животна средина)	Платформа за вклучување на заедницата
Локален економски развој	Стратегија за локален економски развој	Платформа за вклучување на заедницата
Локален економски развој	Програма на единиците на локалната самоуправа и градот Скопје за општа туристичка промоција и подобрување на условите за туристички престој (член 9, Закон за такси за привремен престој)	Платформа за вклучување на заедницата

Јавни комунални услуги Управување со отпад	Програма за управување со отпад (член 19 од Законот за управување со отпад)	Платформа за вклучување на заедницата
Јавни комунални услуги Енергија	Подготовка на 3-годишните програми за енергетска ефикасност	Платформа за вклучување на заедницата
Образование	Совет на родители (Закон за основно и средно образование) Училишен одбор (Закон за основно образование и средно образование)	Платформа за вклучување на заедницата
Социјална заштита	Програма за социјална заштита (член 11, Закон за социјална заштита) Управување со институциите за социјална заштита (градинки итн.)	Платформа за вклучување на заедницата
Култура	Програма за култура и менаџирање на општинските библиотеки, музеи (член 7, Закон за култура)	Платформа за вклучување на заедницата

Ж. Закон за еднакви можности меѓу жените и мажите

Законот предвидува воспоставување еднакви можности на жените и мажите во политичката, економската, социјалната, образовната, културната, здравствената, граѓанската и било која друга сфера на општествениот живот. Законот предвидува два вида мерки за обезбедување еднакви можности на жените и мажите:

- **Општи мерки** што подразбираат промена на социјалните и културните обичаи во однос на однесувањето на жените и мажите за отстранување на предрасудите, како и секоја друга практика заснована на инфериорност или супериорност на еден или друг пол или на традиционалната социјална улога на мажите или жени.¹¹
- **Посебни мерки (привремени)** преземени со цел надминување на постојниот неповолен социјален статус на жени и мажи, што произлегува од систематска дискриминација или структурна родова нееднаквост што произлегува од историски и социо-културни околности со цел да се отстранат бариерите или да се обезбеди посебен придонес за постигнување еднаква почетна точка, еднаков третман и урамнотежено учество.

Според законот, **посебните мерки** ги опфаќаат следниве мерки што се релевантни за оваа студија на случај:

¹¹ Член 3, Закон за еднакви можности на жените и мажите

а) Позитивни мерки, при што под еднакви услови се дава приоритет на лица од помалку застапениот пол, сè додека не се постигне еднаква застапеност или не се постигне целта за која се преземаат мерките.

б) Охрабрувачки мерки со цел да се обезбедат посебни стимулации или да се воведат посебни предности со цел елиминирање на околностите што предизвикуваат нееднакво учество на жени и мажи или нееднаков статус на едниот пол наспроти другиот или нееднаква распределба на социјалните добра и ресурси.¹²

Паралелно со ова, законот предвидува дека една од основните мерки за еднакви можности меѓу жените и мажите се мерки за систематско вклучување на принципот на еднакви можности помеѓу жените и мажите во процесот на дизајнирање, спроведување и следење на политиките и буџетите.¹³ Законот ги обврзува органите на државната управа и ЕЛС да го вметнат принципот на еднакви можности во стратешките планови и буџети и да ги следат ефектите и влијанието на нивните програми врз жените и мажите.¹⁴

3. Закон за спречување и заштита од дискриминација

Меѓу другото, овој закон строго забранува директна и индиректна дискриминација врз основа на пол. Законот предвидува мерки за охрабрување и поддршка од дискриминација и создавање институционална рамка (Комисија за заштита од дискриминација) за да се осигура дека сите субјекти се придржуваат до гореспоменатите принципи.

Може да се заклучи дека законодавната рамка дава широки алатки за учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки. Правната регулатива, со исклучок на Законот за еднакви можности на жените и мажите, не содржи родово сензитивен јазик, не стипулира одговорност на родов и возрасен паритет во однос на спроведувањето на механизмите на учество на граѓаните, ниту на пристапот односно именувањето на партиципативните тела во специфичните ЕЛС.

¹² Член 7, Закон за еднакви можности на жените и мажите

¹³ Член 5, Закон за еднакви можности на жените и мажите

¹⁴ Член 11 и 14, Закон за еднакви можности на жените и мажите

5. АНАЛИЗА НА ОПШТИНИ

Целта на анализата е да се проценат стереотипите во партиципативните процеси на локално ниво, односно вклученоста на младите и младите жени во овој процес, како и да се идентификуваат влезни точки за интервенции во насока на зголемено учество на младите и младите жени во процесите на локално планирање, донесување одлуки и буџетирање. Во рамките на анализата беа опфатени следните аспекти:

1. Активности преземени од градоначалникот и општинската администрација
2. Вклучување на граѓаните во работата на советот и комисиите на советот
3. Механизми на граѓанско учество спроведени од ЕЛС

Овие аспекти беа опфатени бидејќи се законска обврска утврдена во позитивните прописи преку која се создава сликата за механизмите и влезните точки за повисок степен на вклученост на младите жени во ЕЛС.

Според податоците на Државниот завод за статистика (ДЗС) во полошкиот плански регион живеат вкупно 321957 жители од кои 162067 се мажи и 159890 се жени, стапка на невработеност е 28.5% од која невработеноста кај мажите 24.7 % додека кај жените 35.8%. Според ДЗС, во 2020 во старосната граница 20-29 години регистрирани се вкупно 27497 мажи и 25324 жени.¹⁵

5.1 ОПШТИНА БОГОВИЊЕ

5.1.1. Вовед

Општина Боговиње е рурална општина лоцирана во северозападниот дел на земјата, на левата страна на реката Вардар, Полошкото Поле и под падината на Шар Планина. Според податоците на Државниот завод за статистика, во општината има 7,299 домови, со вкупно 30,503 жители, кои живеат во 16 населени места во општината, од кои 14,956 се жени и 15,547 се мажи. Најголемиот дел на жители во општината се Албанци (95%), потоа Турци (4%), Македонци (0.13%) и други (0.50%). Во општината во 2020 година е изградена градинка лоцирана во објект на основно училиште во Боговиње, без јасли. Како и секоја општина и граѓаните во Општина Боговиње се соочуваат со разни проблеми, почнувајќи од немање на канализација, немање јавен транспорт итн. Важно е да се нагласи дека до 2020 покрај тоа што во општината живеат 30000 жители, немаше градинка и културна инфраструктура неопходна за младите во општината.

¹⁵ Регионите во Република Северна Македонија 2020, Државен Завод за Статистика <https://www.stat.gov.mk/publikacii/2020/Regionite-Regions-2020.pdf> (Пристапено на 14.07.2021)

Жените во Општина Боговиње се чувствуваат безбедни, иако многу е мал нивниот број кои излегуваат на јавни места, нема места каде би излегле, исклучок се настани или додека трае образовниот процес. Пред неколку години, преку проект на УСАИД се отвори „кафана за жени“, но поради недостатокот на финансиска одржливост овој проект згасна.

Општина Боговиње има Стратегија за локален економски развој подготвена со поддршка на проектот Локален одржлив развој, имплементиран од страна на Развојната програма на Обединетите нации (УНДП). Самиот документ ја наведува партиципативноста како еден од основните принципи на кои се темели стратегијата, но во отсуство на поконкретни информации не може да се изведе заклучок за реалната примена на овој принцип и за можноста на граѓаните да учествуваат и да влијаат врз изборот на приоритетите. Во делот на идентификување на предизвиците и на проблемите со кои се соочува општината, граѓанските организации се единствени што ја нагласуваат потребата да се работи на едукација, еманципација и на зајакнување на жените. Во општината нема центар за грижа на стари лица или институции за грижа на деца и на возрасни со посебни потреби. Нема доволен број етаблирани ГО кои имаат капацитет и кои конкретно работат во областа на зајакнување на жените и родова еднаквост и правата на младите. Улогата на координаторот на еднакви можности (КЕМ) е многу важна согласно ЗЕМЖМ иако таа не е официјално распоредена на позицијата и ова функција е дополнителна. Во согласност со Законот за младинско учество и младински политики во општина има назначено службеник за млади. Општината во соработка со ГО ЦЕД донесе Стратегија за развој на младите 2020-2025, во која една од целите е и вклучувањето на младите во процесот на донесување на одлуки, но мерките под оваа цел се осврнуваат само на младинските политики, стратегијата не предвидува холистички пристап на подобрување на учеството на младите и младите жени хоризонтално во процесот на програмирање и буџетирање во општината. Исто така, стратегијата нема родово сензитивен јазик, нема родово сензитивни индикатори, т.е. е родово неутрална.

5.1.2 Преглед на институционалните механизми за учество на граѓаните

Општината нема специфична програма или план за вклучување на јавноста во својата работа насочена кон зголемување на транспарентноста, отчетноста и вклученоста на граѓаните во работата на ЕЛС. Во тоа насока и нема специфични стандарди на учество на младите и младите жени во процесот на донесување на одлуки. Постојат неколку форми на учество кои се користат во доменот на консултации со граѓани, што е претставено подолу.

5.1.2.1 Градоначалник

Состаноци на граѓани - Градоначалникот на Боговиње е отворен да одговори на граѓаните, кои бараат да се сретнат со него индивидуално. Нема специјално одредени

денови за овие состаноци затоа што состаноците се организираат на ад-хок основа и обично жителите имаат можност да се среќаваат со градоначалникот секој ден. На веб-страницата преку алатката **Пријави проблем** граѓаните можат да пријавуваат проблеми и да комуницираат со надлежните во општината, но нема механизми на отчетност поврзани со проблемите и она што е најважно не се собираат податоци врз основа на пол, возраст, населено место на лицата кои пријавуваат проблеми. И покрај тоа што нема родово определени статистички податоци од повратните информации од општинската администрација може да се заклучи дека мажите (повозрасните) диспропорционално поднесуваат повеќе барања за состанок отколку жените и младите.

Состаноци на месните заедници - градоначалникот организира состаноци во месните единици. Ова е најдиректна форма на граѓанско учество и се применува редовно за да се идентификуваат потребите и приоритетите на граѓаните, кои помалку или повеќе се рефлектираат во општинските годишни програми и буџет. Од полу-структурираните интервјуа може да се заклучи дека на овие состаноци доминираат мажи (постари од 40 години) и следствено МЗ не претставуваат вистинска платформа за вклучување на жените и младите жени заради местото и времето на нивната организација и традиционалната улога на жените, што го ограничува нивното учество во јавна сфера. Според податоците добиени од општината сите претседатели на месните заедници во општина Боговиње се мажи. Интервјуираните активистки сметат дека не се работи доволно на транспарентноста и видливоста на МЗ во функција на користење на овој механизам за вклучување на локалното население и младите жени во процесот на донесување одлуки и креирање политики.

5.1.2.2. Администрација на општината

- Општината преку координаторот и Комисијата за еднакви можности се обидува да ги разгледа различни потреби на мажите и жените и принципите на родово еднаквост при одлучување за целите и програмирање преку поттикнување за вклучување на жени и организации на жени во процесот на креирање политики.
- Информации за јавноста - Општина Боговиње има назначено лице за контакт со цел да им помогне на граѓаните кои бараат информации од јавен карактер. Постои незначителен интерес за овој вид информации од страна на граѓаните.
- Боговиње објавува месечен билтен - Овој билтен опфаќа главни социо-економски, политички, образовни, културни настани во општината, за кои граѓаните можат да добијат пристап преку веб-страницата на општината.¹⁶
- Процес на креирање политики и планирање - Не постојат формални правила што регулираат, институционализираат и гарантираат вклучување на

¹⁶ <http://www.komunabogovine.gov.mk>

релевантните засегнати страни во процесот на креирање политики. При подготовка на стратешки документи, општината овозможува граѓанско учество преку креирање на работни групи кои се одговорни за подготвување на стратегиите.

- Форумите во заедницата, како форма на граѓанско учество, е инструмент кој е широко користен во општина Боговиње. Во критериумите на успешност на овој механизам меѓу другото е и критериумот на родов паритет како услов за успешноста на форумот.

5.1.2.3. Советот на Општината и неговите комисии

- Состаноците на советот се објавуваат јавно на веб-страницата на општината. Иако состаноците се јавни, не постои редовна пракса граѓаните да присуствуваат на состаноците на советот.
- Службен весник на општина Боговиње е платформа каде што граѓаните можат да добијат информации за одлуките и заклучоците донесени од Советот. Весникот може да се добие по електронски пат и се објавува на веб-страницата на општината.
- Имајќи предвид дека ваквите информации можат да бидат предуслов за учество на граѓаните, Советот треба да ја направи својата работа повидлива за пошироката јавност.
- Од 19 советници во општина Боговиње, само 6 се жени. Постојат десет (10) комисии кои функционираат во рамките на Советот на општината, составени само од советници. Треба да се напомене дека 3 комисии немаат жени (Комисија за урбанистичко планирање и комунални активности, Комисија за општа работа, Статут и законски акти и Комисија за верификација на мандатите)
- Советот на општината нема формирано ниту едно партиципативно тело, иако тоа е обврзано со закон за локална самоуправа (Совет на потрошувачи).

5.1.2.4. Јавни институции под надлежност на општината

Во општина Боговиње фокус на анализата беа и јавни институции основани од општината. Во општина Боговиње се основани следните институции: основни училишта (6), јавни претпријатија (1) и Градинка (1). Овие институции обезбедуваат услуги на граѓаните под надлежност на општината. Општината назначува поединци од заедницата во органите на управување и надзор на овие институции. Граѓаните не се соодветно информирани за работата на овие институции преку веб-страницата на општината. Истовремено, институциите немаат активни веб-страници или јавно достапни информации или лице за контакт. Интервјуираните активисти немаат информации дали граѓаните се информирани или консултирани за работата на овие институции.

Кога се дискутира за управувањето со јавните претпријатија, треба да се забележи дека процентот на жени во управувачките структури е незначителен.

5.1.3. Влијание на партиципативните процеси врз општинските одлуки и идентификување на локалните приоритети

Претходниот сегмент на анализата дава преглед на партиципативните механизми во процесот на креирање политики во општина Боговиње. Евидентен е фактот дека општината спроведува механизми на учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки. Сепак, нема стратегија за структурирано вклучување на пошироката јавност и ранливите категории и младите жени. Немањето на родово определени податоци е бариера за анализа на влезот на младите жени во процесот на донесувањето одлуки, иако е евидентен фактот дека мажите, т.е. постарите мажи диспропорционално многу повеќе се вклучуваат во овој процес споредбено со жените и младите жени.

5.1.4 Стереотипи за учество на младите жени во процесот на донесување на одлуки

Од полу-структурираните интервју со млади жени активистки во општината беше наведено дека постојат стереотипни родови улоги кои ја стеснуваат улогата на жената само на грижа за семејство додека остават монопол на мажите за јавниот и политичкиот живот. Поради патријархалните вредности според кои мажот се грижи за јавната сфера додека жената за децата и семејството, учеството во јавната сфера е ограничено. Ова е поради фактот што традиционално во оваа општина неплатениот труд односно грижата за семејството, децата и старите се перцепира како одговорност на жените и следствено жените немаат ни време ни желба да учествуваат во јавниот живот во општината. Овие стереотипни улоги имаат негативно влијание и претставуваат ненадминлива бариера за младите жени да учествуваат како донесители на одлуки како да имаат поактивен пристап во партиципативните процеси преку активно учество во истите.

Може да се заклучи дека врз основа на интервјуата во општина Боговиње младите жени се соочуваат со стереотипи и предрасуди од заедницата кои утврдуваат родови улоги во семејството и во јавниот живот. Врз основа на овие родови улоги, од младите жени не се очекува да дадат активен придонес и граѓански активизам во решавање и инволвирање на прашањата од јавен интерес бидејќи оваа улога според културните норми преку месните заедници е одговорност на повозрасните мажи во општината. Оваа е резултат на стереотипите дека жената е чувствителна/емотивна а мажот рационален, па следствено жената би придонела многу повеќе во семејството додека мажот во решавање на проблемите на локалната заедница. Во таа насока, во моментот не постои интерес не само од младите жени туку и од жените воопшто да бидат вклучени во механизмите за донесување одлуки на локално ниво, поради

формата (месните заедници - механизми од кои жените традиционално се исклучени) и местото на реализација на активностите (продавници, чајџилници во кои традиционално се собираат само мажи) да покажат интерес за вклучување во овие процеси.

5.1.5 Проценка на партиципативните инструменти во општината од родова перспектива

- Спроведувањето на форумите во заедницата е основа за инклузивен пристап кон учеството на граѓаните, сепак нивниот придонес е незначителен и зависи во потполност од поддршката на донаторската заедница.
- Стереотипните родови улоги се културна и системска бариера која го попречува учеството на младите жени во процесот на донесување на одлуки.
- Недостатокот на локални политики за вклучување на јавноста не дозволува посеопфатен пристап кон учеството на граѓаните.
- Недостаток на родови и податоци засновани врз возраста е пречка за спроведување на сеопфатна родова анализа на институционална и програмска основа.
- Месните заедници се важна платформа за консултации со граѓани, карактеризирана со висок потенцијал за вклучување на младите жени. Општината треба да вложи напори за позициите на претседатели и совети на МЗ да бидат привлечни за жените и младите.
- Општинската администрација не врши родова анализа и проценка на учеството на граѓаните. Базата на податоци поврзани со учеството и исходот е основа за воведување на родова еднаквост во процесот.
- Искуството од Боговиње покажува дека и покрај постоењето на правна регулатива која го поттикнува учеството на жените (ЗЕМЖМ) младите жени во општината не можат да ги искористат овие инструменти и да ги артикулираат своите потреби поради недостатокот на култура на граѓански активизам и граѓански организации во општината во областа жени и млади.

5.1.6 Препораки

- ✓ Давање на централно значење на еднаквоста преку инвестирање во добросостојба на сите, инвестирање во жените и девојчињата – не само во услуги за нив, туку и градење на економска еднаквост и стабилност, подобрување на условите на социјално загрозените девојчиња и жени
- ✓ Активна улога на Комисијата за еднакви можности и Координаторот за еднакви можности за намалување на родовите стереотипи преку активен пристап и комуникација со младите жени но не само со нив туку и со оваа генерација на родители бидејќи семејството е основа на развивањето на вредностите на една индивидуа.

- ✓ Ангажирање на заедницата преку поттикнување за активирање на лидери/лидерки кои ќе се фокусираат на превенирањето на родово базираното насилство и родовата дискриминација.
- ✓ Институционализирање на форумите на заедницата како основен механизам на учество на граѓаните во статутот на општината, со јасни критериуми за родовиот паритет како и паритетот врз основа на возраст.
- ✓ Општината во соработка со невладините организации да изработи подлабинска анализа на состојбите со идентификувани потреби, предизвици и можности за младите и жените.
- ✓ Да се спроведе законски определена обврска за собирање на родово определени податоци.
- ✓ Стратегијата за млади која е донесена во 2020 и акциониот план да инкорпорира родово сензитивни индикатори и мерки во подобрување на вклученоста на жените и младите жени во постоечките практики на учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки.
- ✓ Да се воведе родов и паритет на возраст како критериум за успешност на механизмите на учество на граѓаните.
- ✓ Да се воведе родов паритет во органите на управување во месните заедници (претседател и одбор)
- ✓ Идентификување на алтернативни механизми на вклучување на младите и младите жени преку софтверски решенија на веб страната на општината.
- ✓ Објавување на информациите (контакт) на советниците, раководителите на секторите во општинската администрација претседателите на месните заедници на веб страната на општината
- ✓ Донесување на програма на учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки со јасни временска рамка (месеци) начин на информирање, процес на успешност како и отчетност за истата.
- ✓ Комисијата за еднакви можности да биде активно вклучена во процесот на подготовка на стратегијата, во согласност со дефинираниот акционен план за еднакви можности.
- ✓ ИКТ технологијата може да биде важен инструмент за зголемување на вклученоста на младите и младите жени кои се повеќе го претпочитуваат ИКТ како инструмент на информирање и учество во процесот на донесување на одлуки. Ажурирањето на веб-страниците и креирањето на попристапна веб-страна на општината ќе го зголеми учеството на младите и младите жени во општина Боговиње.

5.2 ОПШТИНА ТЕАРЦЕ

5.2.1 Вовед

Општина Теарце, според пописот од 2002 година, брои 22.454 жители, а според процената на Државниот завод за статистика населението во 2014 година броеше 22.833 жители додека во 2019 година брои 23.012 жители.¹⁷ Меѓу најголемите населени места во општина Теарце е с. Слатино која според пописот на население од 2002 година броеше 4.112 жители, во моментот според прогнозите во 2018 година треба да има 4.500 жители.

Жените се вклучени во образовниот процес во општина Теарце, повеќе од 50% од жените завршуваат високо образование, додека мал дел од нив поради разни причини, првенствено од економски, немање на финансии прекинуваат со студии и се вработуваат во малите и средни претпријатија во Полошкиот развоен плански регион. Има многу случаи каде жените по склучување на брак го прекинуваат своето понатамошно стекнување на знаење, но овој број на жени е значително помал во споредба со минатото.¹⁸

Поголемиот број на жени го продолжуваат нивното образование во државните универзитети во Полошкиот плански регион, додека многу мал број студираат надвор од државата. Голем број на млади жени додека студираат, паралелно се ангажирани во приватни фирми во општина Теарце. Важно е да се нагласи дека е многу мал процентот на млади жени кои покажуваат интерес да бидат вклучени во граѓанските организации.

Жените во Општина Теарце до некаде се заинтересирани да бидат вклучени во пазарот на трудот, но многу е мал бројот на жени и млади жени кои имаат сопствен бизнис. Најголем приватен работодавач е текстилниот сектор и фабриката „Киндер“ каде 100 % од вработените на пониските позиции се жени, додека на раководните позиции се мажи. Многу од жените кои завршуваат со образовниот процес претпочитаат да се вработат во образовни институции. Во петте училишта кои функционираат во регионот, над 90% од вработените се жени, додека само една (1) жена има раководна функција.

Во Општина Теарце е формирана комисија за еднаква можности која не е многу активна. Исто така е назначен Координатор за еднакви можности. Интервјуираните активистки немаа информации за функционирањето на родовата машинерија во општина Теарце. Иако беше формиран локален младински совет во 2013 година, сепак

¹⁷ Државен завод за статистика, Попис на населението 2002

¹⁸ Интервју со граѓански активистки

во моментот не е активен ниту пак е започнат процес за нов младински совет. Исто така, во општината беше креирана и стратегија за млади но таа е со изминат рок а во моментот не е сеуште започнат процес на креирање на нова стратегија во согласност со Законот за младинско учество и младински политики. Исто така, општината нема назначено Службеник/Службеничка за млади.

Родовата перспектива е делумно инкорпорирана во процесот на програмирање бидејќи во одредени области (социјална заштита, спорт, култура) се идентификуваат родово сензитивни активности.

5.2.2. Преглед на институционалните аранжмани за учество на граѓаните

Општината користи ограничен спектар на инструменти за консултации со граѓани. Општината нема формално усвоен водич и планови за вклучување на јавноста во работата на ЕЛС¹⁹ според барањата на Законот за локална самоуправа, член 35.

5.2.2.1. Градоначалник и членови на неговиот кабинет

Месните заедници, односно средбите со месните заедници се форма на граѓанско учество која најмногу се користи во општина Теарце. Во повеќето случаи, овие средби се одвиваат кога се започнува процесот на подготовка на буџетот. Во почетната фаза МЗ започнува да собира податоци за приоритетите на граѓаните. Општината не собира никакви податоци за начинот како се идентификуваат приоритетите (број на вклучени лица, пол, возраст). Градоначалникот присуствува на средбите заедно со претставници на општинската администрација. На состаноците со МЗ присуствуваат главно мажи. Претседателите на МЗ се без исклучок мажи од повозрасно доба. Интервјуираните активистки сметаат дека постарите лица имаат повеќе слободно време и нивната доверба во механизмите за учество на граѓаните е поголема. Младите жени се вработени и имаат помалку време да учествуваат на состаноците на МЗ, без оглед на времето кога се организираат состаноците. Во општината, евидентен е фактот дека жените од мнозинските заедница учествуваат во помал процент во процесот на донесување на одлука преку механизмот средби на МЗ.

5.2.2.2. Општинска администрација.

Во општина Теарце од 42 раководни позиции, 8 припаѓаат на жени додека 34 на мажи. Жените се застапени со само 19% на позициите на донесители на одлуки, со што може да се заклучи дека општината не го почитува родовиот паритет во раководните позиции.

¹⁹ Упатства за подготовка на планот издадени од Здружението на единиците на ЛС (ZELS)-
<http://www.zels.org.mk/Default.aspx?id=c55495aa-db99-41ef-84fb-be2a40fe178b>

Во општинската администрација на две позиции се назначени жени: Координатор за еднакви можности и една раководителка на сектор. На позициите раководители на сектори и одделенија сите се мажи, претседатели на сите 9 месни заедници се мажи.

- **Веб-базираниот систем** за комуникација не е соодветен на потребите на граѓаните, не е лесен за користење, многу простор се дава на промоција на градоначалникот, а малку информации за услугите и лицата кои се одговорни за истите. Податоците за советниците, општинската администрација, јавните претпријатија, месните заедници не се објавени на веб страницата. Од опсервација на истата не постојат механизми на консултација, директно учество во процесот на донесување на одлуки, ниту можности за електронско пријавување на проблем.
- **Консултативни состаноци за развој на политиките.** Додека развојот на годишните програми и буџетот се заснова на повратните информации собрани преку состаноците на МЗ, другите стратешки документи се развиваат претежно преку консултативни состаноци организирани од администрацијата. Стратешките документи во повеќето случаи се изготвени од консултантски компании или граѓански организации, договорени од општината. Учесниците вклучени во изработката на овие стратешки документи се првенствено претставници на граѓански организации, јавни институции и деловна заедница.
- **Форумите во заедницата,** како форма на директно учество на граѓаните, не се рефлектираат во статутот на општината. Форумите како механизам за учество треба дополнително да се анализираат кога станува збор за мобилизација и вклучување на млади жени од маргинализирани и ранливи групи. Засега нема достапна анализа на оваа тема.

5.2.2.3. Советот и комисиите

- Советот го сочинуваат 19 членови од кои 6 жени и 13 мажи, а за претседател е избран маж. И покрај фактот дека состаноците на советот треба јавно да бидат објавени на веб-страницата на општината, истата содржи застарени информации за состаноците на советот и не ја информира заедницата за претстојните состаноци на Советот. Општината користи и други форми (објавување на оглас во општинскиот билтен, итн.) Не постои практика за вклучување на другите засегнати страни во работата на Комисиите. Комисијата за еднакви можности на жените и мажите не ги ревидира и не дава информации за стратешките документи и програми на општината, бидејќи не постои специфично барање за тоа во Статутот на општината. Следствено, Комисијата за еднакви можности не може да обезбеди вклучување на родовите текови.
- Кога станува збор за влијанието и ефективноста на работата на Комисијата за еднакви можности во однос на положбата на жените, може да се заклучи дека

има широк простор за негово подобрување. Позитивните прописи овозможуваат вклучување и влијание врз работата на Советот и другите тела и следствено има простор за понатамошно унапредување на постојните инструменти бидејќи во сегашниот формат истите не ги одразуваат целосно приоритетите и потребите на жените и младите жени.

5.2.3. Влијание на партиципативните процеси врз општинските одлуки и утврдување на локалните приоритети.

Партиципативните процеси во општина Теарце влијаат и на стратешките одлуки на општината и на приоритетите и предизвиците што треба да се решат. Ова се прави преку партиципативните инструменти кои се опишани во претходниот дел. Партиципативните процеси исто така би требало да го подобрат и квалитетот на локалните услуги кои ги испорачува општинската администрација.

Во оваа рурална општина, учеството на жените и младите жени во процесот на донесување на одлуки не е на посакуваното ниво и е предизвик со кој треба да се носи општината. Во таа насока потребни се дополнителни напори за изградба на капацитетите на општината, но истовремено треба да се работи на подигање на свеста на младите жени да ги користат овие механизми за подобрување на пристапот во процесот на донесување одлуки.

Општината не ја почитува законската одредба за собирање на родово определена статистика во процесот на програмирање и буџетирање, овие податоци се предуслов за подобрување на јавните политики, т.е креирање политики засновани на докази и следење на спроведувањето и влијанието на тие политики врз жените и мажите.

Форумите во заедницата се интересен механизам што овозможува повисок % на учество на жените и кој би требало да се етаблира како алтернативен механизам на МЗ бидејќи е структуриран, со јасно определени критериуми и за чие спроведување општината може да побара поддршка од донаторската заедница во државата.

Комисијата за еднакви можности и координаторот за еднакви можности се најрелевантните точки околу кои треба да се насочат напорите за родовиот паритет и учеството на младите жени во процесот на донесување на одлуки. Постои голем потенцијал за понатамошно унапредување на работата на Комисијата за еднакви можности и искористување на одредбите што произлегуваат од Законот за еднакви можности на жените и мажите во целост.

5.2.4. Стереотипи за учество на младите жени во процесот на донесување на одлуки

Од полу-структурираните интервјуа со млади жени активистки во општината Теарце може да се заклучи дека во општината преовладува традиционалната поделба на работите во семејството. Во руралните населени места, мажите поголемиот дел од времето го поминуваат на работа, додека кај жените најголем дел од времето одземаат домашните обврски.

Слично како и во општина Богогине, интервјуираните активистки сметаат дека постојат постојат стереотипни родови улоги кои ја стеснуваат улогата на жената само на грижа за семејство додека остават монопол на мажите за јавниот и политичкиот живот. Овие улоги за жал се зајакнуваат поради немањето на пристап за услуги за деца и стари лица (инфраструктура), па според тоа товарот за грижа на овие категории паѓа врз жените во заедницата. Според интервјуираните активистки жените од нивната општина се во многу понезавидна ситуација од жените од урбаните средини, бидејќи недостатокот на овие услуги ги принудува жените да бидат дома и да се грижат за домаќинството, станувајќи комплетно економски зависни од сопругот и овој модел е модел на кој се огледуваат младите жени во општината. Исто така, според активистките заедницата од жените очекува типично пасивно однесување, додека пак од мажите активно однесување и следствено нема суштествено учество на младите жени во процесот на граѓански активизам и во процесот на донесување на одлуки.

Истовремено, стереотипизирањето на локалните проблеми како машки проблеми, следствено личните карактеристики според кои жените треба да бидат пасивни и субмисивни, а мажите да имаат самодоверба и агресивни, ги става жените во позиција на исклученост и само исклученост во решавањето на овие прашања.

Во таа насока, проблемите поврзани со локалната инфраструктура, локални патишта, канализација, менаџирање со отпад се сметат дека се „машки прашања“ и дека жените не би имале интерес да бидат вклучени во идентификување на проблеми и приоритети во овие области. Следствено, нема интерес на жените да учествуваат или да управуваат со месните заедници во општината како нуклеус на партиципативно учество на локално ниво.

Младите луѓе во општината се свесни за различните очекувањата за мажите и жените во однос на однесувањето, професиите и следствено можеби не како претходните генерации го чувствуваат притисокот од заедницата. Имено и процесот на донесување на одлуки кои ги исклучува жените и младите жени е резултат на родовите стереотипи и родовите улоги кои се наметнуваат од заедницата.

5.2.5. Проценка на партиципативните инструменти во општината од родова перспектива

Општината нема донесено политика за вклучување на јавноста во процесот на креирање политики како основа за транспарентен, инклузивен и отчетен процес на вклучување на локалната заедница во процесот на донесување на одлуки.

Општината нема донесено стратешки документи за младите и родовата еднаквост преку кои би се дефинирала визијата пристапот, очекувањата и улогата на младите и младите жени и интервенциите кои би биле преземени за да се постигне посакуваното ниво на вклученост на младите и младите жени во процесот на јавни политики.

Во општината не постои функционална родова машинерија (Координатор и Комисија за еднакви можности за жените и мажите) која е предуслов за институционализирање на инклузивен сеопфатен процес на вклучување на сите сегменти на општеството во процесот на донесување на одлуки.

Следствено родовата интеграција во јавните политики и буџети, родовата статистика и родовата анализа како основа за родово сензитивни политики во општината не се спроведуваат во општината.

И во општина Теарце месните заедници се важна платформа за консултации со граѓани и имаат голем потенцијал и затоа претставуваат влезна точка за подобро учество на жените во процесот на донесување на одлуки. Евидентен е фактот дека влезна точка во процесот на донесување на одлуки е да се утврдат критериуми на родов и возрасен паритет и во процесот на управување на месните заедници (Претседател и совет) но и во процесот на донесување на одлуки.

ИКТ технологијата може да биде важен инструмент за зголемување на каналите на учество на граѓаните и влезна точка за создавање на процесот. Ажурирање на веб-страниците и креирање на полесно пристапна веб-страница може да ги зголеми можностите за учество на младите жени кои претпочитаат повеќе ИКТ како форма на комуникација отколку традиционалните механизми кои ги користи општината.

Општината нема институционализирани форуми на заедници како алтернативен и структуриран процес за поголемо инклузивно вклучување на заедницата во процесот на донесување на одлуки.

5.2.6. Препораки

- ✓ Подигање на свеста за граѓанскиот активизам и придобивките од вклучување во граѓанските организации.

- ✓ Подобрување на квалитетот на веб страницата со содржини кои ќе ги покријат трите нивоа на учество на граѓаните: информирање (контакт советници, МЗ, раководители на сектори), консултации (анкети) и директно учество во процесот на донесување на одлуки (инструменти на е-демократија) за вклучување на помладите генерација во решавање на проблемите во локалната заедница.
- ✓ Назначување на младинскиот службеник, основање на младински совет и донесување на стратегија за млади со посебен фокус на мерки за подобрување на учеството на младите жени во процесот на донесување на одлуки.
- ✓ Поддршка на Комисијата за еднакви можности и координаторката за ЕМ со вклучување во мрежата на општини, преку вклучување на мрежата на Телото на Обединети нации за родова еднаквост и зајакнување на жените (UN Women) во функција на изградба на капацитетите на општинските институционални механизми како основа за интеграција на родовата компонента во политиките, програмите и процесот на донесување на одлуки.

5.3. ОПШТИНА ЖЕЛИНО

5.3.1. Вовед

Општина Желино функционира како општина од 1996 година. Општината има околу 27 000 жители распоредени во 18 населени места, од кои над 99% се Албанци. Општината е оддалечена 8 км од Тетово и 35 км од Скопје, каде автопатот ги поврзува Град Скопје и Тетово. Општината се наоѓа од десната страна на реката Вардар, на падината на Сува планина и вклучува дел од вештачкото езеро Козјак.

Во општината во 2019 година имало 282 приватни претпријатија, од кои 208 микро претпријатија, 71 мало, 2 средно и 1 големо претпријатие. Повеќето компании и вработени во приватниот сектор се во градежништво, транспорт и складирање, преработувачка индустрија и во сместувачки капацитети и активности со услуги за храна.

Според наодите на состојбите се гледа дека и покрај напредокот направен во некои области за развој на општината, сè уште има големи можности и предизвици во многу области, како што се: инфраструктура, претприемништво и развој на мали претпријатија, развој на земјоделството, угостителството и туризмот.

Во општина Желино има неколку програми за активностите на општината од областа на социјалната заштита кои ги земаат предвид различните потреби на населението и во нив делумно е интегрирана родовата перспектива. Така на пример, предвидено е изнаоѓање форми за згрижување на социјално ранливите групи и социјализација на маргинализираните групи, но истите не се конкретно идентификувани. Во активностите на програмата е предвидено и помош на лица жртви на семејно насилство и промовирање на родовата рамноправност, но истите не се јасно дефинирани и за нив не е одвоен конкретен буџет. Во програмата исто така се дава предност на самохраните родители, социјално загрозените, невработени и хендикепираните лица при доделување помош на семејства погодени од елементарни непогоди. Иако податоците за корисниците не се родово разделени, можеме да заклучиме земајќи ја предвид економската состојба на жените во општество, дека тие би имале предност како ранлива група.

Во ниедна програма нема јасно дефинирани родови цели и приоритети, но делумно се предвидени активности со родова перспектива кои би воделе кон унапредување на положбата на жените во општината. Иако во дел од програмите се предвидени родови активности, за најголем дел од активностите не е одвоен буџет. Општината нема формирано младински совет, нема назначено службеник/службеничка за млади ниту има донесено стратегија за млади.

5.3.2. Преглед на институционалните аранжмани за спроведување на процесот на учество на граѓаните

Во последните три години општината нема спроведено ниту еден механизам на директно учество на граѓаните согласно законот за локална самоуправа. Општината нема програма и план за вклучување на јавноста во нејзината работа. Сепак, општината користи специфични форми на консултации со граѓаните кои се претставени подолу во документот.

5.3.2.1. Градоначалник

Градоначалникот на општина Желино користи различни видови на комуникација со граѓаните.

Состаноци со граѓаните - Градоначалникот на Желино има редовни средби со граѓани на општината. И покрај тоа што нема податоци во врска со прашањата што се покренати како и демографската структура на лицата вклучени на состаноците од интервјуата може да се заклучи дека мажите несразмерно многу повеќе го користат овој инструмент споредбено со жените и младите жени.

Месни заедници - Градоначалникот организира состаноци со месните единици. Оваа форма на учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки се применува со цел утврдување на приоритетите за буџетирање во следната година. Во повеќето случаи, состаноците ги иницира градоначалникот преку неговиот кабинет и општинската администрација. Градоначалникот ги посетува месните единици со цел да разговара за прашања од интерес на граѓаните. Имајќи предвид дека во МЗ доминираат мажи (сите претседатели се мажи), тие честопати претставуваат и платформа од која се исклучени младите жени.

Исто така, не секогаш се обезбедува транспарентност и видливост на месните единици за граѓаните да ја користат оваа платформа за вклучување во креирањето политики.

Директни контакти - општината обезбедува директни контакти со градоначалникот на веб-страницата (канцелариски телефон, мобилен телефон), но има простор за употреба на дополнителни инструменти за директна комуникација со граѓаните преку ИКТ

5.3.2.2. Општинска администрација

- Општината нема донесено правилник за вклучување на јавноста.
- Од интервјуата може да се заклучи дека општинската администрација во рамките на процесот на креирање политики и програмирање, се стреми да ги вклучи различните сегменти на заедницата, следствено и различните потреби

на жените и мажите, но не постојат родово споделени податоци за овие процеси.

- ИКТ и граѓаните - веб-страницата на Општината нуди импресивен обем на информации во врска со проекти, документи, активности, контакти и сл. Ова е важно бидејќи без информации, тешко дека ќе може да спроведе концептот на граѓанско учество.
- Информации од јавен карактер - Општина Желино како имател на информации има обврска да обезбеди информации од јавен карактер доколку тоа го бараат граѓаните. Со цел да се одговори на ова законско барање, општина Желино има назначено лице за контакт за споделување на информации од јавен карактер. Родовата анализа на овој вид комуникација може да даде одговор за специфичните приоритети и проблеми на младите жени.
- Процес на креирање политики и планирање – општинската администрација има практика со партиципативните процеси во креирањето на политики. На пример, при дизајнирањето на Стратегијата за локален економски развој, општината воспоставила неформална група за рурален развој составена од претставници на општините, бизнис заедница, но нема податоци за родовата и возрастната структура.
- **Форуми во заедницата**, како форма на граѓанско учество е инструмент кој е широко користен во општина Желино. Соодветно на тоа, форум во заедницата може да биде инициран од градоначалник, граѓанин или правни лица кои се подготвени да поддржат финансиски важни проекти за општината.

5.3.2.3. Советот и комисиите

Состаноците на советот се објавуваат јавно на веб-страницата на видливо место. Иако состаноците се јавни, не постои редовна пракса граѓаните да присуствуваат на состаноците на советот.

Службен весник на општина Желино е платформа каде што граѓаните можат да добијат информации за одлуките и заклучоците донесени од општината. Оваа платформа е објавена електронски на веб-страницата на општината. На веб-страницата на општината редовно се објавуваат информации не само за состаноците на советот, туку и за работата на комисиите на општината.

Нема информации што можат да се следат за работата на партиципативните тела на општинските совети.

Од вкупно 19 советници во општината само 6 се жени. Треба да се напомене дека во сите комисии членуваат жени.

5.3.3. Влијание на партиципативните процеси врз општинските одлуки и утврдување на локалните приоритети

Претходниот дел од извештајот дава преглед на партиципативните механизми во процесот на креирање политики во општина Желино. Од гледна точка на граѓаните, може да се забележи дека општината користи различни инструменти за учество, сепак таа нема посеопфатна стратегија за вклучување на пошироката јавност.

5.3.4. Стереотипи за учество на младите жени во процесот на донесување на одлуки

Од полу-структурираните интервју со млади жени активистки во општината беше наведено дека постојат стереотипни родови улоги кои ја стеснуваат улогата на жената само на грижа за семејство додека остават монопол на мажите за јавниот и политичкиот живот.

Следствено, жените, вработените жени но и младите жени многу ретко посветуваат време за општествени активности (спорт, култура, волонтирање, граѓански активизам) споредбено со мажите. Ова е резултат на родово стереотипни професии за мажите и жените. Исто така, според активистките иако жените и младите жени имаат поголема слобода, сепак постојат одредени предрасуди кои оневозможуваат жените активно да се вклучат во општествени активности.

Активистките сметат дека недостатокот на баланс и рамнотежа помеѓу работните и семејните обврски е пречка за вклучување на жените и младите жени во јавниот и општествениот живот во општината. Овој проблем е нагласен во руралните заедници бидејќи во заедница живеат повеќе генерации, а носител на овој труд се жените. Овој проблем може да са надмине само со комбинација на интервенција на социјални услуги и изградба на свеста на населението за потребата на вклучување на сите сегменти на населението во процесот на донесување на одлуки. Општината и неформалните лидери во заедницата треба да работат на промовирањето на еднаквите поделби во грижата на обврските меѓу мажите и жените и овозможувањето на подобар баланс меѓу професионалниот и приватниот живот на младите луѓе во заедницата. Во таа насока, мерки како што се флексибилното работно време, работа со скратено работно време, работа од дома и многу други алтернативи се креирани сè со цел да им се задоволат потребите на родителите – и жените и мажите да имаат доволно време да се грижат за своето семејство секојдневно.

Стереотипите кои се однесуваат на половите се многу силни, па во реалност многу често настануваат судири меѓу стариот поглед кон однесувањето на жените и мажите, и настанатата реалност каде сè повеќе се потенцира рамноправноста на жените во едно општество и во сите сфери на социјалниот живот. Ваков судир не постои само на

ниво на семејството туку и во процесот на донесување на одлуки во општината и тоа се гледа во структурите на донесување на одлуки кои се монополизираат од мажите.

Слично како и во другите општини стереотипизирањето на локалните проблеми како машки проблеми, следствено личните карактеристики според кои жените треба да бидат пасивни и субмисивни, а мажите да имаат самодоверба и агресивни, ги става жените во позиција на исклученост и само исклученост во решавањето на овие прашања.

Интервјуираните активистки тврдат дека начинот на организирање (попладне), темите за кои се дискутира (инфраструктурата), местата каде што се одржуваат (селските продавници) ги обесхрабрува жените да придонесат посуштински.

Притисокот на заедницата, преку општо прифатени норми на однесувања и правила постои во контекст на однесување и во контекст на професии преку родови стереотипи и улоги кои се наметнуваат од заедницата.

Активистките сметат дека ова ситуација во општината е резултат не непостоењето на традиција на граѓанско учество како модел на решавање на проблемите, и следствено немање на капацитет на ГО, со посебен нагласок непостоењето на капацитетни ГО кои се занимаваат со проблемите на младите и младите жени е дополнителна пречка за изградба на капацитетите на младите жени од една страна и инструмент на притисок за демократизација на процесот на донесување на одлуки вива ви доносителите на одлуки од друга страна.

5.3.5 Проценка на партиципативните инструменти во општината од родова перспектива

Искуствата со форумите во заедницата можат да послужат како основа за воведување на поинклузивен пристап на учеството на граѓаните и младите жени. Жените и младите жени преку овој механизам учествуваа како рамноправни учесници и беа во можност слободно да ги искажуваат своите потреби и така да придонесат во локалните процеси на планирање и буџетирање.

Недостатокот на сеопфатна политика за вклучување на јавноста во процесот на креирање политики е пречка за интервенции со кои би се вклучиле маргинализираните сегменти на локалната заедница.

Во однос на мерењето на учеството и нејзините резултати, очигледно е дека сегашните практики не овозможуваат да се оцени процесот и исходот на практикување на одреден механизам на учество на граѓаните во процесот на донесување одлуки. Во општината не постои база на податоци поврзана со учеството и исходот која е и

предуслов за подобрен пристап на младите жени. За воведувањето на родовата статистика неопходна е политичка поддршка од Градоначалникот, но и изградба на капацитетите не само на родовата машинерија (Координаторот и Комисијата за еднакви можности) туку и на раководителите на сектори кои треба да генерираат родово и возрастено определена статистика.

Месните заедници се важна платформа за консултации со граѓани и имаат голем потенцијал и затоа претставуваат влезна точка за подобро учество на жените во процесот на донесување на одлуки. Несомнено потребни се промени на правилата на игра со што ќе се овозможи вклучување на жените во органите на управување на МЗ (претседател и совет).

ИКТ технологијата може да биде важен инструмент за зголемување на каналите на учество на граѓаните и влезна точка за создавање на процесот. Ажурирање на веб-страниците и креирање на полесно пристапна веб-страница може да ги зголеми можностите за учество на младите жени кои претпочитаат повеќе ИКТ како форма на комуникација отколку традиционалните механизми кои ги користи општината.

Постоењето на регулатива кои го фаворизира учеството на жените во процесот на планирање и буџетските средства за исполнување на приоритетите на жените (форуми во заедницата) не е гаранција за суштинско вклучување на жените во процесот на креирање политики. Критична маса на индивидуи и организации или неформални групи се од суштинско значење за да се олесни вклучувањето на младите жени во креирањето политики и артикулацијата на нивните приоритети во процесите.

5.3.6. Препораки

- ✓ Имплементирање на родова перспектива во планирањето и креирањето на програмите за сите области во општината;
- ✓ Користење на родово сензитивен јазик и собирање родово поделени податоци за корисниците на услугите на специфичните програми.
- ✓ Воведување на родовата перспектива во сите програми преку користење на родова анализа на потребите и родовите јазови што ќе доведе и до креирање родово одговорен буџет.
- ✓ Општината може да вложи напори да ги направи позициите на претседателите и советот на МЗ привлечни за жените во соседната единица.
- ✓ Процесот на буџетско планирање обезбедува можности за вклучување на релевантните засегнати страни, но постојат одредени дилеми на непропорционално вклучување, односно исклученост на одредени сегменти на локалната заедница. Пошироката јавност треба да добие повеќе информации преку МЗ, локалните медиуми, социјалните медиуми, веб-страница на општината пред да се донесе буџетот на општината.

- ✓ Администрацијата на општината не ги мери учеството и резултатите на граѓаните. Нема родови податоци за учеството на жените и мажите и младите и за резултатите од консултативните процеси.
- ✓ ИКТ-технологијата може да биде важен инструмент за зголемување на каналите за учество на граѓаните и влезна точка за создавање на процесот, бидејќи може да понуди податоци распределени по пол. Ажурирање на веб-страниците и креирање на пристапна веб-страница може да го зголеми учеството на граѓаните.
- ✓ Форумите во заедницата се потенцираат како добри механизми за учество на жените и општината треба да ги зголеми капацитетите независно од донаторската поддршка да го спроведе овој инструмент
- ✓ Со цел да се зголеми учеството на младите жени, општината под раководство на координаторот за еднакви можности и во партнерство со ГО треба да се фокусира кон создавање мрежа на жени активистки во секоја рурална заедница, што би ги мотивирало и мобилизирало жените да учествуваат во животот во заедницата..
- ✓ Донесување на Правилник за МЗ во кој еден од основните принципи водилки ќе биде родовиот паритет во органите на МЗ (совет и претседател).
- ✓ Назначување на службеник за млади, основање на локален младински совет и донесување на стратегија за млади со посебен фокус на мерки за подобрување на учеството на младите жени во процесот на донесување на одлуки.
- ✓ Поддршка на Комисијата за еднакви можности и координаторката за еднакви можности со вклучување на мрежата на општини преку вклучување на мрежата на Телото на Обединети нации за родова еднаквост и зајакнување на жените (UN Women) во функција на изградба на капацитетите на општинските институционални механизми како основа за интеграција на родовата компонента во политиките, програмите и процесот на донесување на одлуки.

6. ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Општините во Полошкиот плански развоен регион користат различни форми на граѓанско учество. Некои од нив се унифицирани и спроведени како што е пропишано со соодветните закони, а некои од нив претставуваат уникатни практики развиени во контекст на самата општина. Мнозинство општини ги вклучуваат граѓаните во процесот на донесување одлуки согласно законот за локална самоуправа.

Повеќето механизми се поврзани со активностите на градоначалникот и членовите на неговиот / нејзиниот кабинет било преку директни индивидуални средби или преку состаноци организирани во локалните заедници. За некои ЕЛС, политичката платформа на градоначалникот гласана за време на локалните избори е камен-темелник околу кој се развиваат стратешки документи и се рангираат локалните приоритети. Следствено, перцепцијата на младите и младите жени е дека има многу ограничен прозорец на можности да се влијае врз процесите на донесување одлуки преку работата на општинскиот совет и администрацијата. Оваа перцепција се рефлектира и во симболичното учество на младите жени преку активните механизми (МЗ, собир на граѓани, форум на заедници) како резултат на фактот што граѓаните немаат доверба во овие механизми.

Иако ЕЛС имаат законска обврска седниците на Советот да бидат објавени однапред и отворени за јавноста, ЕЛС не ги објавуваат и најавуваат состаноците на Советот и/или имаат редовна пракса да ги охрабруваат граѓаните да присуствуваат на истите. Слична е ситуацијата и со Комисијата за еднакви можности која го поттикнува учеството на граѓаните (состаноци, дебати, форуми, итн.) само кога е поврзано со интервенции водени од граѓански организации и специфичен проект. Некои комисии на Советот вклучуваат минимално или воопшто не ги вклучуваат граѓаните.

Што се однесува до учеството на граѓаните во работата на јавните институции (училишта, претпријатија, културен центар), во повеќето случаи вклученоста на граѓаните е ограничена на барањата пропишани во соодветните закони, најмногу преку учество во управни тела (Совети на родители во училиштата). Само во неколку исклучителни случаи, учеството на граѓаните се спроведува преку инструментот анкета на граѓани (во улога на клиент) со кои се мери задоволството од испорачаните услуги.

Ефективноста на горенаведените механизми варира од една до друга општина, како и улогата и капацитетот на општината да спроведе инклузивни партиципативни процеси на донесување на одлуки. Може да се заклучи дека најефективниот инструмент во смисла на вклучување на родовиот паритет се форумите на заедницата поради претходно утврдени критериуми и стандарди на успешност.

Комисиите за еднакви можности претставуваат важна влезна точка за вклучување на жените во процесите на учество на граѓаните. За да се постигне целосниот потенцијал, треба да се променат статутите на општините во кои ќе се преточи законската обврска според која Комисијата за еднакви можности треба да даде мислење во процесот на планирање, програмирање и буџетирање.

Согласно Законот за еднакви можности на жените и мажите општините имаат обврска да собираат родово определени податоци, но оваа законска обврска не се почитува во општините кои беа предмет на оваа анализа.

Стереотипите во општините кои се предмет на анализата се однесуваат на определените стереотипизирани социјални улоги на мажите и жените, т.е. мајката како фигура која обезбедува грижа и нега за децата и постарите членови на семејството, а таткото како лице кое заработува и финансиски го одржува семејството. Овие стереотипи се присутни иако е евидентно економското активирање на жените, но она што останува се поделбите на професиите за да се подредат на грижата за семејството и домот.

Стереотипите и предрасудите вкоренети во секојдневното живеење во заедницата, доведуваат до подреденост, дискриминација, нееднаквост и стигматизација на жените и младите жени.

Во општините кои беа предмет на анализата очигледно е (само)исклучувањето на младите жени од процесот на донесување на одлуки кој е резултат на однапред утврдените родови улоги во општеството кои се засноваат на родови стереотипи за однесувањето и професиите на жените и мажите во заедницата. Младите жени не се заинтересирани за овие процеси бидејќи не веруваат во истите и следствено од интервјуата може да се заклучи дека немаат минимум информации како и на кој начин може да се вклучат во процесот на донесување на одлуки во нивната општина. Овие стереотипи претставуваат бариера за поактивното вклучување на младите жени не само во процесот на донесување на одлуки туку и во процесот на граѓански активизам.

7. ПРЕПОРАКИ ЗА ЗГОЛЕМЕНО УЧЕСТВО НА МЛАДИТЕ ЖЕНИ ВО ПАРТИЦИПАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ ВО ОПШТИНАТА

Развој на капацитети за надминување на родовите стереотипи

- Поддршка (обука, менторство) на општинските советници и администрацијата на општината за важноста родовата еднаквост и родовите стереотипи, вклучување на родовата перспектива во процесот на програмирање, еднаквите можности и правата на жените и младите жени, и родовото одговорно буџетирање.
- Овозможување на жените да ги артикулираат и искажат своите потреби и приоритети со користење на процеси на учество на граѓаните. Посебен акцент да се посвети на младите жени од руралните средини и жените од ранливите групи.
- Зајакнување и едуцирање на жените од политичките партии за важноста на родово сензибилизираните приоритети во рамките на агендите на политичките партии, потреба за рефлексивност на овие прашања во изборната програма за кандидатите за градоначалници и советници. Инсистирање на одговорност за родовата еднаквост од избраните советници и градоначалникот во рамките на политичката партија.
- Изградба на свест и капацитети на младите жени од руралните области за важноста на учеството во јавниот живот. Развивање и тестирање на различните пристапи, мерки и инструменти во соработка со граѓански организации (на пр. мрежа на жени-рурални лидери). Дизајнирање на мерки и програми за поттикнување на граѓанскиот активизам кај младите жени од руралните средини.
- Изградба на свеста на општинската администрација и претседателите на МЗ за потребата од иновативни пристапи за вклучување на жените и младите жени во МЗ.

Ниво на политика

- Промена на Статутите и Деловниците за работа на Советот на општината со цел:
 - обезбедување хоризонтална координација меѓу Комисијата за еднакви можности и другите комисии на Советот,
 - овозможување на Комисијата за еднакви можности да организира состаноци со граѓаните, како Комисија, надвор од просториите на

општината. На овој начин, дискурсот на јавна дискусија може да се пренасочи кон потребите и приоритетите на младите жени.²⁰

- Иницирање измени во законот за локална самоуправа/правилниците на МЗ и воведување родови квоти за работа на МЗ посебно за членовите на собранието на МЗ и избраните претседатели на МЗ (член 84 и 85 соодветно)
- Инсистирање на родов паритет заснован врз возраста кога се организираат форуми на заедниците.
- Создавање на мрежа на КЕМ и Младинските совети меѓу општините, а да се поттикне процес на размена на искуства.

Административни капацитети

- Воведување на родови и возрасна статистика кога се спроведуваат иницијативи на граѓанско учество, бидејќи само на овој начин општината може да го анализира учеството на жените и младите, нивниот придонес и последичните ефекти на одредени форми врз жените и младите жени. Ако податоците според пол и возраст покажуваат дека одредена форма има симетрично вклучување во сите сегменти на население вклучувајќи ги и младите жени тоа треба да биде основа за спроведување на таа форма на граѓанско учество.
- Поддршка на сите внатрешни единици како координаторот за ЕМ во институционализирање на практиките за воведување на родови но не само родови туку и статистички податоци засновани врз возраст, населено место и етничка припадност како основа за идентификување на приоритетите и последователно дизајнирање на политиките и мерките.
- Воведување практика на редовно известување за спроведувањето на програмите, стратегиите преку етаблиран процес на следење и проценка, а со цел да се придобие довербата на младите и младите жени во механизмите на учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки во општината.

²⁰Иако во сите ЕЛС има функционална Комисијата за еднакви можности и назначен координатор за еднакви можности, ниту една од општините не го спроведе во целост член 14, став 2 од Законот. Улогите и одговорностите на Комисијата за еднакви можности не се рефлектираат во Статутот на општините. Овој статус доведува до заклучок дека општината на своите клучни документи не бара, ниту создава предуслови за хоризонтална координација меѓу комисиите на советот, администрацијата и координаторот за еднакви можности. Не постои експлицитно барање за вклучување на родовата перспектива во документите за општинска политика преку соработка со Комисијата за еднакви можности и / или координатор за еднакви можности, како што е наведено во Законот за еднакви можности на жените и мажите (член 14, став 6). Соодветно на тоа, недостасува олеснувачко опкружување за вклучување на родот во политичките и програмските документи. Во смисла на поттикнување на учество на жените и суштински придонес во процесите на учество на граѓаните треба да се случат промени во начинот на работа на Комисијата за еднакви можности. Со промена на Статутот, овозможете му на координаторот за еднакви можности да организира состаноци и активности со граѓани (жени) надвор од просториите на општината.

- Назначување на лице задолжено за процесите на учество на граѓаните во рамките на ЕЛС. Зголемување на неговите / нејзините знаења и свесноста за родовата еднаквост.
- Општината да обезбеди средства за донесување и имплементација на стратегијата за вклучување на јавноста во работата на ЕЛС и да одвои финансиски средства за спроведување на истата.

8. БИБЛИОГРАФИЈА

Правни документи

- Устав на РСМ
<http://mls.gov.mk/images/laws/zakoni/Ustav%20na%20RM%20Sluzben%20vesnik%20br.%2052-1991.pdf>
- Закон за локалната самоуправа,- Службен весник на РСМ бр. 5 од 29 јануари 2002 година
- Закон за слободен пристап до информации од јавен карактер, Службен весник на РСМ бр. 13/2006 година
- Закон за заштита на личните податоци, „Службен весник на РСМ “ бр.7/05, 103/08, 124/10 и 135/11
- Закон за користење на податоците од јавниот сектор, Службен весник на РСМ, бр. 27/ 14
- Закон за младинско учество и младински политики „Службен весник на РСМ Бр. 27/1
- Закон за рамномерен регионален развој „Службен Весник на РСМ,, бр. 63/07,187/13, 43/14 , 215/15 и 64/2018
- Закон за еднакви можности на жените и мажите “Службен Весник на Република Северна Македонија” бр. 166/2014,,
- Програма за одржлив локален развој и децентрализација во РСМ 2015-2020,
<http://mls.gov.mk/mk/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8>
- Европска повелба за локална самоуправа
- Дополнителен протокол на Европската повелба за локална самоуправа за правото на учество во работите на локално ниво - Службен весник на РМ, бр. 130 од 31.7.2015 година
- Дополнителен протокол кон Европската повелба за локална самоуправа
- Конвенцијата на Обединети Нации за правата на лицата со попреченост
- Стратегија за иновации и добро управување на локално ниво, Совет на Европа,
http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/strategy_innovation
- Национална стратегија за изедначување на правата на лицата со инвалидност 2010-2018

Веб страни

- Општина Боговиње: www.komunabogovine.gov.mk
- Општина Теарце: www.tearce.gov.mk
- Општина Желино: www.zhelina.gov.mk

Список на консултирани и засегнати страни

Боговиње

Гента Абдији – активистка

Блерта Синани – активистка

Блерина Идризи – активистка

Ринора Асани - кординатор за еднакви можности

Теарце

Ќуфајете Асани – активистка

Мирјета Османи - студентка активистка

Улза Ештрефи - студентка активистка

Арјета Османи – активистка

Метин Мухареми - ЦЕД

Желино

Есенгил Амита - поранешна активистка и вработена во општина Желино

Фатиме Шерифи – активистка

Резеарта Дервиши – активистка

Јасир Шаќир - општина Желино

Анекс 1: Прашалник

Секција/ прашања	Одговори
Место:	Датум:
ЗА ПРОЕКТОТ	
Претставување на интервјуерот, која е неговата задача, зошто се потребни и важни информациите, како ќе се користат, етички принципи. Проектот "Младинско учество за силен и одржлив развој на заедницата" има за цел да придонесе кон независно и одржливо граѓанско општество поддржано од погодна средина која поттикнува партиципативни и родово-сензитивни процеси на креирање младински политики. Проектот се спроведува од страна на Коалиција на младински организации СЕГА (СЕГА) како водечки партнер, во партнерство со Женски Форум Тетово (ЖФ Тетово), СОС Детско Село Северна Македонија (СОС ДС) и Волонтерски Центар Скопје (ВЦС). Проектот има за цел да го подобри квалитетот на имплементацијата на младинската политика заснована на структурна соработка и суштинско учество на вмреженото граѓанско општество. Повторување на доверливоста на дадените одговори и чувањето на материјалите во тајност. Барање на дозвола за снимање на разговорот. Напомена: нема грешни одговори, секој одговор е валиден и од исклучителна важност за анализата која потоа ќе се прави.	
Воведни прашања	
Во кој реон живеете, населено место/општина? Колку години имате? Кој е највисокиот степен на образование? – дали е моментално во образовен процес? Дали (паралелно) работи и во кој сектор?	
ОБРАЗОВАНИЕ:	
Од вашето искуство и од околината која ве опкружува ве молам да ми одговорите на неколку прашања поврзани образовниот процес во вашето место на живеење Дали се вклучуваат жените/ девојчињата во образовен процес? Кое е најчесто највисокото образование што го завршуваат? – која е причината? Дали се забележува осипување (напуштање на образованието) кај девојчињата во реонот? Кога? Што мислите дека е причина за тоа? Дали се чувствуваат безбедно кога одат на училиште? Дали имаат соодветни услови за образование? (пристап, книги, помагала..)	
ВРАБОТУВАЊЕ:	
Дали се младите жените вклучени во пазарот на труд? На колку години започнуваат да работат? Во кои дејности? Кои позиции? Дали имаат потешкотии при наоѓање на работа? Што е причината? (образование, околина, традиција...)	

УЧЕСТВО:

Кои формални процеси на учество на граѓаните си спроведувате во вашата општина?
Како се реализираат тие процеси, постои ли акт на општината кој го регулира учеството, како се информираат граѓаните, колку сте задоволни од нивното учество?
Имате ли податоци во ... колкав е процентот на жени, колкав е процент на млади, млади жени.... Кои се причините за нивното невклучување...
Што треба да се направи да се зголеми % на млади жени
Дали има локална младинска заедница? Дали учествуваат жени?
Дали се спроведуваат локални акции кои се наменети за жени?
Дали има локална стратегија за млади? --- за еднакви можности? – Дали се спроведува?
Дали некогаш сте се вклучиле во некаква активност во рамки на вашата локална заедница? / дали би се вклучиле? Поради која причина? Што би можело да се направи од ЛЗ/НВО/ образовен сектор за да се зголеми вклученоста и учеството на девојките на локално ниво?

ПОДДРШКА ОД ЛОКАЛНАТА ЗАЕДНИЦА:

Дали ЛЗ дава стипендии за жените во образование?
Дали има гранови за вработување/ претприемништво и сл кои ги охрабруваат жените да влезат на пазарот на труд?
Дали ЛЗ ги вклучува младите девојки кога донесува некаква политика која ги засега? (анкетен прашалник, интервјуа, фокус групи и сл?)
Како ЛЗ ве информира за новости/ промени случувања општината? (списание, веб страна, социјални медиуми...)
Што е најпотребно (според вас) да направи општината за да се подобри статусот на девојките во вашето место на живеење?
Набројте 3 работи кои ви се најпотребни на вам и на девојките во вашата околина? (пристап до образование/работа, можност за активирање во заедницата/ волонтирање/ акции и сл...)